

۹۱ / ۹ / ۲۲

جلسه ۳۸

حقیقت و مجاز

چهارشنبه

سال سوم

سوم:

اطراد

تقریر اول

تقریر مرحوم مشکینی

کلام مرحوم مشکینی

اطراد یعنی : اگر لفظی را به سبب وجود معنایی بر چیزی اطلاق کردیم بتوانیم این لفظ را بر هر

چه دارای آن معنا هست اطلاق کنیم

مثلا لفظ عالم را اگر بر زید اطلاق می کنیم به سبب آن است که زید دارای «علم» است، بتوانیم

به هرکس که دارای علم است بگوییم عالم

عدم اطراد یعنی : یعنی نتوانیم آن لفظ را در هر جا که آن معنی وجود دارد، اطلاق کنیم

اگر به رجل شجاع می گوییم اُسد - چون با اسد شباهت دارد - نمی توانیم به هر رجلی بگوییم

اسد و لو اینکه آن مرد که شجاعت ندارد

تقریر مرحوم مشکینی

تقریر اول

۴ قول

اطراد علامت حقیقت است	مشهور	۱
هیچ کدام علامت نیستند	آخوند	۲
اطراد علامت حقیقت است عدم اطراد علامت مجاز نیست	سید عمید الدین / علامه حلی در تهذیب	۳
اطراد، علامت حقیقت است عدم اطراد، علامت مجاز است	عمید الدین / حاجبی / عضدی / شیخ بهایی / علامه حلی در نهاییه	۴

تقریر اول

تقریر مرحوم مشکینی

شرایط استفاده از اطراد بنابراین تقریر

أولاً:

یک لفظ بر یک مورد (مصدق معین) اطلاق شود ← بگوییم «انسان» و «زید» را اراده کنیم

ثانیاً: بدانیم که اطلاق این لفظ بر این مصداق به سبب وجود صفتی در مصداق است

ثالثاً: ملاحظه کنیم که آیا این لفظ بر مصداق های دیگری که دارای این صفت هستند هم اطلاق می شود یا نه؟

تقریر مرحوم مشکینی

تقریر اول

لفظ انسان بر «زید» به جهت وجود «انسانیت» در او حمل می شود	مرحله اول	اطراد
لفظ انسان بر «عمرو» نیز به جهت وجود «انسانیت» حمل می شود.	مرحله دوم	
لفظ اسد بر «زید» به جهت وجود «شجاعت» در او حمل می شود	مرحله اول	عدم اطراد
لفظ اسد بر «عمرو» به جهت وجود «بوی بد دهان» حمل نمی شود	مرحله دوم	

تقریر مرحوم میرزای شیرازی

تقریر دوم

کلام مرحوم مشکینی (۱)

مورد اطراد و عدم اطراد :

لفظ [عام] در موردی [زید] استعمال شود به اعتبار اینکه این مورد، مصداقی از کلی [معنی عالم] است.

این کار در جایی است که یقین داریم این لفظ برای این مورد وضع نشده است

حال : اگر شک داریم که آیا آن مورد، **مصداق حقیقی** یا **مصداق مجازی** معنای آن لفظ است
به **اطراد** مراجعه می کنیم

تقریر مرحوم میرزای شیرازی

تقریر دوم

کلام مرحوم مشکینی (۲)

شرط کارکرد اطراد و عدم اطراد

لفظ [عالم] به حمل اولی این معنی [زید] نباشد و شک در فردیت حقیقی یا مجازی داریم

نحوه علامیت اطراد:

در این صورت باید به سراغ افراد دیگری برویم که با این مورد در این معنی شریک هستند:
اطراد = امکان حمل عام بر موارد دیگر = وضع لفظ برای معنای عام = حقیقی بودن استعمال
عدم اطراد = عدم امکان حمل عام بر موارد دیگر = مجازی بودن استعمال

تقریر مرحوم میرزای شیرازی

تقریر دوم

تفاوت تقریر اول و تقریر دوم

تفاوت کلام ایشان با تقریر اول در قسمت عدم اطراد است

عدم اطراد ← اطلاق لفظ اسد بر زید به علت وجود شجاعت

نمی توان :

شجاعت در عمرو اما به اندازه کم ← اطلاق اسد بر عمرو

اشکال مرحوم بجنوردی بر تقریر اول

ملاک در مجازات، «نوع علاقه» است یا «خصوص علاقه»؟

اگر ملاک «نوع علاقه» باشد:

علت استعمال «أسد» در «زید» «شبهت» است ← «شبهت» مطرد نیست

اگر ملاک «خصوص علاقه» باشد:

علت استعمال «أسد» در «زید»، وجود «شجاعت» است ← شجاعت هم مطرد است

در مجاز نیز اطراد هست!

چراکه ملاک صحت استعمالات مجازی، خصوص علاقه است و نه نوع علاقه

ما میگوییم :

همین مطلب در کلام مرحوم **آخوند** مطرح است

اشکال در مثال مرحوم بجنوردی (اطلاق «معه» بر انسان)

چراکه در اطراد دو مرحله داریم:

مرحله اول : یک لفظ داریم و یک مورد / مرحله دوم: اطلاق آن لفظ بر موردهای دیگر

اشکال به تقریر اول وارد است

بررسی تقریر دوم (۱)

بر اساس این تقریر، در اطلاق «اسد» بر «زید» به شجاعت نگاه می‌کنیم و نه به شباهت و اینکه آیا در هر فردی که شجاعت هست، می‌توان به او «اسد» گفت؟

اشکال مرحوم آخوند:

در اینجا مجاز هم مطرد است یعنی همانطور که به هر کس که در او انسانیت است می‌توان گفت «انسان» به هر کس که در او شجاعت است بگوییم «اسد»

ظاهراً این اشکال قابل قبول است

بررسی تقریر دوم (۲)

إن قلت:

به کسی که شجاعت کمی دارد نمی توان گفت «أسد»

قلت:

علت اطلاق اسد بر زید، «درجه ای خاص و شدید از شجاعت» است. و این نحوه از شجاعت در هر فردی باشد، اطلاق «أسد» بر او ممکن است